

(How) Is Ahavat Yisrael Possible?

א) חשיבות אהבת ישראל/הבריות

1) כמצוה מרכזית

ספר ויקרא פרק יט
(יז) לא תשנא את אחיך בלבבך הֹכֵחַ תֹּכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֶטְא׃
(יח) לא תקם ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אֲנִי יְהוָה׃

מדרש רבה בראשית פרשה כד פסקה ז
בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה
ר"ע אומר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה

משנה מסכת אבות פרק א
(יב) הֵלֵל וְשִׁמְאִי קִבְּלוּ מֵהֶם. הֵלֵל אָמַר, הָיוּ מִתְלַמְּדֵי שֶׁל אֶהְרֹן׃
אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות וימקרבן לתורה׃

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא/א
שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי אמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד
על רגל אחת דחפו באמת הבנין שבידו
בא לפני הֵלֵל גייריה אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא
זיל גמור׃

מדרש שוחר טוב
ואהבת לרעך כמוך - מכאן אמר הלל - מה ששנוא עליך, אל תעשה לחברך

רש"י שבת דף לא/א
דעלך סני לחברך לא תעביד - ריעך וריע אביך אל תעזוב (משלי כז) זה הקדוש ברוך הוא, אל תעבור על
דבריו שהרי עליך שנאוי שיעבור חברך על דברך,
לשון אחר חברך ממש, כגון גולה גנבה ניאוף ורוב המצות׃

ספר מסילת ישרים - פרק יט - בביאור חלקי החסידות
נמצאת למד שב' דברים יש בענין זה׃

- 1) אחד הכונה בכל מצוה ועבודה שתהיה לעילוי כבודו של מקום במה שבריותיו עושים נחת רוח לפניו, ועוד הצער והבקשה על עילוי כבודו של ישראל ושלותן.
- 2) ואמנם עוד עיקר שני יש בכונת החסידות, והוא טובת הדור, שהנה ראוי לכל חסיד שיתכוין במעשיו לטובת דורו כולו, לזכות אותם ולהגן עליהם. והוא ענין הכתוב (ישעיה ג'): "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו", שכל הדור אוכל מפירותיו, וכן אמרו חז"ל (ב"ב ט"ו): היש בה עץ אם יש מי שמגין על דורו כעץ, ותראה שזהו רצונו של מקום שיהיו חסידי ישראל מזכים ומכפרים על כל שאר המדריגות שבהם, והוא מה שאמרו ז"ל בלולב ומינוי (ויקרא רבה): יבואו אלה ויכפרו על אלה שאין הקב"ה חפץ באבדן הרשעים, אלא מצוה מוטלת על החסידים להשתדל לזכותם ולכפר עליהם, וזה צריך שיעשה בכונת עבודתו, וגם בתפלתו בפועל דהיינו שיתפלל על דורו לכפר על מי שצריך כפרה ולהשיב בתשובה מי שצריך לה, וללמד סניגוריא על הדור כולו... "לך בכחך זה", לפי שלמד סניגוריא על ישראל, כי אין הקב"ה אוהב אלא למי שאוהב את ישראל וכל מה שאדם מגדיל אהבתו לישראל, גם הקב"ה מגדיל עליו

(2) שנאה כגורם לחורבן

(א) ציבור - חורבן הבית

תלמוד בבלי מסכת יומא דף ט/ב
 מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שלשה דברים שהיו בו עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים...
 אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב?
 מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים...
 אמר רבי יוחנן טובה צפורן של ראשונים מכריסו של אחרונים

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נה/ב
אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים אתרנגולא ותרנגולתא חרוב טור מלכא אשקא דריספק חרוב ביתר אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים דההוא גברא דרחמיה קמצא ובעל דבביה בר קמצא עבד סעודתא אמר ליה לשמעיה זיל אייתי לי קמצא אזל אייתי ליה בר קמצא אתא אשכחיה דהוה יתיב אמר ליה מכדי ההוא גברא בעל דבבא דההוא גברא הוא מאי בעית הכא קום פוק אמר ליה הואיל ואתאי שבקן ויהיבנא לך דמי מה דאכילנא ושתנא (דף נ/א) אמר ליה לא אמר ליה יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתך אמר ליה לא אמר ליה יהיבנא לך דמי כולה סעודתך אמר ליה לא נקטיה בידיה ואוקמיה ואפקיה אמר הואיל והווי יתבי רבנן ולא מחו ביה שמע מינה קא ניחא להו איזיל איכול בהו קורצא בי מלכא אזל אמר ליה לקיסר מרדו בד' יהודאי

תולדות מלחמת היהודים עם הרומאים, יוסף בן מתתיהו
 ובבוא הצבא הזה [הרומאי] אל ירושלים החליפו טובי העיר כוח ויחד עמם הכהנים הגדולים וכל אוהבי השלום אשר בקרב העם, וכבשו את העיר העליונה.
 אולם בעיר התחתונה ובהר הבית התחזקו המורדים, **מבלי הרף נלחמו אלה ואלה** באבנים ובמיני קלע וכל העת עפו חצים משתי רוחות, ולפעמים יצאו גדודים קטנים להילחם פנים אל פנים...
 ושבעה ימים נלחמו ביניהם ברצח, ואלה ואלה לא משו מחלקי העיר אשר לכדו.

רוח המושל (לגר"א) עמ' 213 (לא ציטוט מדויק)
 מסביר ריו"ח מדוע הדורות הראשונים של עם ישראל שכשלו בשלוש העבירות החמורות יותר היו טובים יותר מן הדורות המאורחים יותר...
הדורות הראשונים היו נגועים בהתנהגות חיצונית מרושעת, אך בלבם פנימה הכירו בהשגחת ה'.
 מעשיהם לא תאמו את אמונתם מפני שפשוט לא שלטו ביצריהם

רמב"ם יד החזקה - הלכות תשובה פרק ז
 (ג) אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה
 אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן **האיבה** ומן הקנאה ומן ההתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן מן הכל צריך לחזור בתשובה
ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם...

ספר בראשית פרק לו
 (ד) וַיֵּרָאוּ אֶחָיו כִּי אֵתוֹ אֶהְיֶה מִכָּל אֶחָיו וַיִּשְׁנֹאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוֹ לְשָׁלוֹם :

ספר תהילים פרק קכב

- (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֶמְרִים לִי בֵּית יְהוָה גָּלָד :
 (ב) עֲמֻדֹת הָיוּ רַגְלָיו בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם :
 (ג) יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחִבָּה לָהּ יַחְדּוֹ :
 (ד) שָׁשָׁם עָלוּ שְׂבָטִים שְׂבָטֵי יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל לְהַדֹּת לְשֵׁם יְהוָה :
 (ה) כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפַּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד :
 (ו) שָׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִיו אַהֲבִיךָ :
 (ז) יְהִי שְׁלוֹם בְּחִילֶיךָ שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ :
 (ח) לְמַעַן אַחֵי וְרַעֲי אֲדַבֶּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ :
 (ט) לְמַעַן בֵּית יְהוָה אֲלֶהֱיֵנוּ אֲבַקֶּשָׁה טוֹב לָךְ :

מלבי"ם על תהילים פרק קכב פסוק ו - חלק באור הענין

(ו) שאלו - אחר שבאר שירושלים היא המעמדת חבור הגויה הכללית ואחדותה, אומר כמו שאם תשאל לשלום הגויה האישית נשיב לו ששלומה תלוי אם האיברים והכחות שבגויה מקושרים ויש להם שלום יחדיו, כי בעת יעשה פירוד ביניהם אז יבא המות, **כן אם תשאלו לשלום ירושלים נאמר התשובה ששלומה תלוי אם ישליו אהביך - אם אוהבי ירושלים יהיה ביניהם שלום פנימית בזה תלוי שלום ירושלים**, אחר שעקר ענין ירושלים היא אחדות האומה, וא"כ אם יתעורר בין אישיהם ריב ומדנים ופירוד לבבות לא נמצא שלום ירושלים, כי עקר שלומה היא אם היא כעיר שחברה לה יחדיו, לא אם יתפרדו, והנה יש הבדל בין שלום ובין שלום ששלום הוא השלום החיצוני ושלום הוא השלום הפנימית, אמר שע"י שישאל יהיה להם שלום פנימית, שעז"א אוהביך - שיהיה אהבה ביניהם הגם שלא יהיה להם שלום עם אויביהם החיצונים זה יגרום שלום ירושלים החיצון, ואז ע"י.

ספר שופטים פרק כ

(יא) וַיֵּאסֹף כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הָעִיר כְּאִישׁ אֶחָד חֲבֵרִים :

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף כו/א

משנה הגבאין שנכנסו לתוך הבית וכן הגנבים שהחזירו את הכלים נאמנין לומר לא נגענו ובירושלים נאמנין על הקודש **ובשעת הרגל אף על התרומה** :
 גמרא...ובשעת הרגל אף על התרומה : מנהני מילי?
 אמר רבי יהושע בן לוי דאמר קרא ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים - **הכתוב עשאו כולן חברים** :

תלמוד ירושלמי מסכת בבא קמא דף לג/ב

הלכה ז מתני' אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל אבל מגדלין בסורייא ובמדברות שבארץ ישראל אין מגדלין תרנגולין בירושלם מפני הקדשים ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות ולא יגדל ישראל חזרין בכל מקום ולא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת אין פורסין נשבין ליונים אלא אם כן היה רחוק מן היישוב שלשים ריס :
 גמ' אמר ר' בא כגון מהיר שהיא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל.
 תני אין מגדלין תרנגולין בירושלם מפני הקדשים ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות יכול אף בירושלם כן.
 או ייבא כ"י דמר רבי יהושע בן לוי ירושלם הבנויה וגו' - **עיר שמחברת ישראל זה לזה**.

(ב) יחידים/ העולם- תלמידי רבי עקיבא

משנה מסכת אבות פרק ב
(יא) רבי יהושע אומר, עין הרע, ויצר הרע, ושאנא תבריית, מוציאנו את האדם מן העולם:

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף סב/ב
ר"ע אומר למד תורה בילדותו ילמוד תורה בזקנותו היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בזקנותו
שנאמר בבקר זרע את זרעך וגו' אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס
וכולן מתו בפרק אחד **מפני שלא נהגו כבוד זה לזה והיה העולם שמם**
עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע

משנה מסכת אבות פרק ד
(יב) רבי אלעזר בן שמוע אומר, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך, וכבוד חברך כמורא רבך...

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כח/ב
תנו רבנן כשחלה רבי אליעזר (=בן שמוע) נכנסו תלמידיו לבקרו אמרו לו רבינו למדנו אורחות חיים ונזכה בהן לחיי העולם הבא? אמר להם **הזהרו בכבוד חבריכם** ומנעו בניכם מן ההגיון והושיבום בין ברכי תלמידי חכמים וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים ובשביל כך תזכו לחיי העולם הבא

אורות הקודש ג עמ' שכד
אם נחרבנו ונחרב העולם עימנו על ידי שנאת חינוס,
נשוב להיבנות, והעולם עימנו ייבנה על ידי אהבת חינוס

(ב) היקף החיוב

(1) מה - לאהוב כמוד

רמב"ן על ויקרא פרק יט פסוק יז
וטעם ואהבת לרעך כמוד - הפלגה, כי לא יקבל לב האדם שיאהוב את חבירו כאהבתו את נפשו,
ועוד שכבר בא רבי עקיבא ולמד חייד קודמין לחיי חבירך (ב"מ סב):
אלא מצות התורה שיאהב חבירו בכל ענין כאשר יאהב את נפשו בכל הטוב -

רמב"ם ספר המצות - מצות עשה - מצוה רו
מצוה רו - היא שצונו לאהוב קצתנו את קצתנו כמו שנאהב עצמנו ושתהיה חמלתי ואהבתי לאחי
כחמלתי ואהבתי לעצמי בממונו וגופו וכל מה שיהיה ברשותו או ירצה אותו וכל מה שארצה לעצמי
ארצה לו כמוהו וכל מה שאשנא לעצמי או למי שידבק בי אשנא לו כמוהו והוא אמרו ית' ואהבת לרעך
כמוד:

משנה מסכת אבות פרק ב
(ו) הם אָמְרוּ שֶׁלֶשָׁה (שְׁלֹשָׁה) דְּבָרִים. רַבִּי אֶלְעָזָר אֹמֵר, יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עֲלֶיךָ פְּשָׁלְךָ, וְאַל תְּהִי נוֹחַ
לְכַעֵס. וְשׁוֹב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ. וְהָיוּ מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוֹרָן שֶׁל חֲכָמִים, וְהָיוּ זְהִיר בְּגִחְלָתָן שֶׁלֹּא תִכְנֹה,
שֶׁנֶּשְׁכַּתָּן נְשִׁיכָתָן שׁוּעָל, וְעָקִיצְתָּן עָקִיצַת עֶקְרָב, וְלִחְשִׁשְׁתָּן לְחִישַׁת שָׂרָף, וְכָל דְּבָרֵיהֶם כְּגִחְלֵי אִשׁ:

(יב) רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עֲלֶיךָ פְּשָׁלְךָ. וְהִתְקַן עֲצָמְךָ לְלִמּוּד תּוֹרָה, שְׁאִינָה יִרְשָׁה לָךְ.
וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם:

רמב"ם יד החזקה - הלכות דעות פרק ו
(ג) מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוד
לפיכך צריך לספר בשבחיו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממונו עצמו ורוצה בכבוד עצמו
והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא:

רמב"ן על ויקרא פרק יט פסוק יז
ויתכן בעבור שלא אמר "ואהבת את רעך כמוד", והשוה אותם במלת "לרעך", וכן ואהבת לו כמוד
(פסוק לד) דגר, שיהיה פירושו להשוות אהבת שניהם בדעתו, כי פעמים שיאהב אדם את רעהו בדברים
ידועים להטיבו בעושר ולא בחכמה וכיוצא בזה, ואם יהיה אוהבו בכל יחפוץ שיזכה רעהו האהוב לו
בעושר ובנכסים וכבוד ובדעת ובחכמה, ולא שישווה אליו אבל יהיה חפץ בלבו לעולם שיהיה הוא יותר
ממנו בכל טובה, ויצוה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה הזאת בלבו, אבל יאהב ברבות הטובה
לחבירו כאשר אדם עושה לנפשו ולא יתן שיעורין באהבה ועל כן אמר ביהונתן (ש"א כ יז) כי אהבת
נפשו אהבו, בעבור שהסיר מדת הקנאה מלבו ואמר (שם כג יז) ואתה תמלוך על ישראל וגו':

ספר מסילת ישרים פרק יא - בפרטי מדת הנקיות
ולפי שהיצר הולך ומרתיח את הלב ומבקש תמיד להניח לפחות איזה רושם או איזה זכרון מן הדבר
ואם לא יוכל להשאיר זכרון גדול, ישתדל להשאיר זכרון מועט,
יאמר דרך משל לאדם: אם תרצה ליתן לאיש הזה את אשר לא רצה הוא לתת לך כשנצרכת, לפחות
לא תתנהו בסבר פנים יפות, או אם אינך רוצה להרע לו, לפחות לא תטיב לו טובה גדולה ולא תסייעהו
סיוע גדול, או אם תרצה גם לסייעו הרבה, לפחות לא תעשהו בפניו, או לא תשוב להתחבר עמו ולהיות
לו לריע, אם מחלת לו שלא תראה לו לאויב, די בזה, ואם גם להתחבר עמו תרצה, אך לא תראה לו כל
כך חיבה גדולה כבראשונה, וכן כל כיוצא בזה ממניי החריצות שביצר מה שהוא משתדל לפתות את
לבית בני האדם.

על כן באה התורה וכללה כלל שהכל נכלל בו, (ויקרא יט): ואהבת לרעך כמוד,
כמוד- בלי שום הפרש; כמוד- בלי חילוקים, בלי תחבולות ומזימות; כמוד- ממש:

(2) מי- אפילו חוטא (בריה)

א. ההיתר/חיוב לשנוא

ספר שמות פרק כג
(ה) כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֶׁנֶּאֱדָרְךָ רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאֹו וְחִדְלָתָּ מֵעֹזֵב לוֹ עֹזֵב תִּעְזֹב עִמּוֹ :

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיג/ב
כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו מאי שונא אילימא שונא נכרי והא תניא שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא נכרי אלא פשיטא שונא ישראל
ומי שריא למסניה והכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך
אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא כולי עלמא נמי מיסני סני ליה מאי שנא האי אלא לאו כי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר ערוה
רב נחמן בר יצחק אמר **מצוה לשנאתו שנאמר יראת ה' שנאת רע**

אבות דרבי נתן פרק ששה עשר
(ה) ושנאת הבריות כיצד מלמד שלא יכוין אדם לומר אהוב את החכמים ושנוא את התלמידים אהוב את התלמידים ושנוא את עמי הארץ [אלא אהוב את כולם]
ושנוא את האפיקורסין והמסיתים ומדיחין וכן המסורות
וכן דוד אמר (תהלים קלט) משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי הלא הוא אומר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך אני ה' [מה טעם כי אני] בראתיו ואם עושה מעשה עמך אתה אוהבו ואם לאו אי אתה אוהבו.

ספר דברים פרק יג
(ז) כִּי יִסִּיתְךָ אֲחִיךָ בֶן אִמְךָ אוֹ בֶן־דָּו אוֹ בֶן־דָּו אוֹ אִשְׁתְּ חִיקְךָ אוֹ רֵעֶךָ אֲשֶׁר כִּנְפֹשֶׁךָ בִּסְתֵר לֵאמֹר גִּלְכָּה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאַבְתִּידָּהּ :
(ח) מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סָבִיבִתֶּיכֶם הַקְרִיבִים אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֻקִּים מִמֶּךָ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ :
(ט) **לֹא תֵאָבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא תַחֲוֶס עֵינֶיךָ עָלָיו וְלֹא תַחְמַל וְלֹא תִכְסֶּה עָלָיו :**
(י) כִּי הִרְגָּה תִהְיֶה בּוֹ בְּרֹאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ וְיֵד כָּל הָעָם בְּאַחֲרָנָה :

ספרי פרשת ראה פיסקא לו
לא תאבי לו ולא תשמע אליו. מכלל שני ויקרא יט ואהבת לרעך כמוך
יכול **אתה אוהב לזה** ת"ל לא תאבה לו

ספר יראים סימן רכד [דפוס ישן - לח]
יכול לכל ת"ל כמוך לרעך שהוא כמוך שמכניס עצמו בעול שמים ואוהב מצות כמוך.
אבל אם הוא רשע אינך מצוה לאהבו כי מצוה לשנאותו
כדכתיב יראת ה' שנאת רע וכתיב הלא משנאיך ה' אשנא וגו'.

ב. הצורך לאהוב

ספר דברים פרק כב
(ד) לא תרצה את חמור אחיד או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם **הקם תקים עמו** :

רש"י על דברים פרק כב פסוק ד
(ד) הקם תקים - זו טעינה להטעין משאו שנפל מעליו :

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף לב/ב
אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו

תוספות פסחים דף קיג/ב
שראה בו דבר ערוה - ואם תאמר דבאלו מציאות (ב"מ דף לב : ושם) אמרינן אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו והשתא מה כפיית יצר שייך כיון דמצוה לשנאתו? וי"ל כיון שהוא שונא גם חברו שונא אותו דכתיב (משלי כז) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה ושייך כפיית יצר :

ספר תהילים פרק קד
(לה) יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ידוד הללוי-ה :

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י/א
הנהו בריוני דהוו בשבבותיה דרבי מאיר והוו קא מצערו ליה טובא הוה קא בעי רבי מאיר רחמי עלויהו כי היכי דלימותו אמרה ליה ברוריא דביתיה מאי דעתך משום דכתיב יתמו חטאים **מי כתיב חוטאים חטאים כתיב** ועוד שפיל לסיפיה דקרא ורשעים עוד אינם כיון דיתמו חטאים ורשעים עוד אינם אלא **בעי רחמי עלויהו דלהדרו בתשובה ורשעים עוד אינם** בעא רחמי עלויהו והדרו בתשובה :

לחם שמים (רב יעקב עמדין) על מסכת אבות
אוהב את הבריות- מה שאמר הכתוב משנאך ה' אשנא, **אינה אלא שנאת מעשיהם** :

אבות דרבי נתן פרק שלשה ועשרים
איזו גבור שבגבורים? זהו שכובש את יצרו שנאמר (משלי טז) טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר. וכל הכובש את יצרו מעלין עליו כאילו כבש עיר מלאה גבורים שנאמר (שם כא) עיר גבורים עלה חכם ואין גבורים אלא גבורי תורה שנא' (תהלים קג) גבורי כח עושי דברו. וי"א מלאכי השרת שנאמר (שם) ברכו ה' מלאכיו [גבורי כח וגו'] ויש אומרים **מי שעושה שונא אוהבו**

חזון איש חלק יורה דעה סימן יב
ונראה דאין דין מורידים אלא בזמן שהשגחתו גלויה, כמו בזמן שהיו ניסים מצויים ומשתמשים בבת קול וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל והכופרין אז הוא בנליזות מיוחדות בהטיית היצר לתאוות מיוחדות והפקרות, ואז היה ביעור רשעים גדרו של עולם, שהכל ידעו כי הדחת הדור מביא פורעניות לעולם ומביא דבר וחרב ורעב בעולם.
אבל בזמן ההעלם, שנכרתה האמונה מן דלת העם אין במעשה הורדה גדר הפרצה אלא הוספת הפרצה שיהיה בעיניהם כמעשה השחתה ואלמות חס ושלוש וכיון שכל עצמינו לתקן, ואין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון, **עלינו להחזירם בעבותות אהבה** ולהעמידם בקרן אורה במדה שידינו מגעת.

מידות הראי"ה- אהבה אות ו'
מדת האהבה השרויה בנשמת הצדיקים היא **כוללת את כל הברואים כולם**,
ואינה מוציאה מן הכלל שום דבר ולא עם ולשון, ואפילו עמלק אינו נמחה כי-אם מתחת השמים, אבל ע"י הזיכוד מתעלה הוא לשורש הטוב, אשר הוא מעל לשמים, **ונכלל הכל באהבה העליונה**, אלא שצריך כח גדול וטהרה עצומה ליחוד נשגב זה.

(ג) בסיס החיוב - הקשר לאהבת השם/הבורא

1) אהבת השם כבסיס לאהבת הבריות

משנה מסכת אבות פרק א
(יב) הָלֵל וְשִׁמְאֵי קָבְלוּ מֵהֶם. הָלֵל אָמַר, הָיִי מִתְלַמֵּידִי שֶׁל אֶהְיֶה :
אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמִקְרָבָן לַתּוֹרָה :

ספר התניא - חלק ראשון - פרק לב
ומ"ש בגמ' שמי שרואה בחבירו שחטא מצוה לשנאותו וגם לומר לרבו שישנאהו. היינו בחבירו בתורה ומצות וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות ואעפ"כ לא שב מחטאו כמ"ש בס' חרדים
אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו הנה ע"ז אמר הלל הזקן הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראי' בשם בריות בעלמא צריך למשכן בחבלי עבות' אהבה וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה' והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים
וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ ושתייהן הן אמת שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחי' הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם המחיה נפשם האלקית וגם לעורר רחמים בלבו עליהו כי היא בבחי' גלות בתוך הרע מס"א הגובר עליה ברשעי' והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה כנודע ממ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם [ולא אמר דה"ע תכלית שנאה שנאתים וגו' אלא על המינים והאפיקורסים שאין להם חלק באלהי ישראל כדאיתא בגמרא ר"פ ט"ז דשבת] :

ספר ויקרא פרק יט
(יח) לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטּוֹר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְיֶה לְרֹעֶךָ כְּמוֹדִי אֲנִי יְהוָה :

תלמוד בבלי מסכת תענית דף כ/א
מעשה שבא רבי אלעזר (בן רבי) [ברבי] שמעון ממגדל גדור מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר ושמח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה (דף כ/ב)
נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר אמר לו שלום עליך רבי ולא החזיר לו
אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך
אמר לו איני יודע אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית
כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו נענית לך מחול לי אמר לו איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית היה מטייל אחריו
עד שהגיע לעירו יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו שלום עליך רבי מורי מורי אמר להם למי אתם קורין רבי רבי אמרו לו לזה שמטייל אחריו אמר להם אם זה רבי אל ירבו כמותו בישראל

רש"י תענית דף כ/ב
נזדמן לו אדם - יש ספרים שכתוב בהן אליהו זכור לטוב, והוא נתכוון להוכיחו שלא ירגיל בדבר :

מדרש רבה שמות פרשה ב פסקה ה
א"ר ינאי מה התאומים הללו אם חשש אחד בראשו חבירו מרגיש
כן אמר הקב"ה כביכול (תהלים צא) עמו אנכי בצרה

משנה מסכת אבות פרק ו

(א) רבי מאיר אומר **כל העוסק בתורה לשמה**, זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו, נקרא רע, אהוב, **אוהב את המקום, אוהב את הבריות**

(ו) גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות, שהמלכות נקנית בשלשים מעלות, והכהונה בעשרים וארבע, והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, ואלו הן, בתלמוד, בשמיעת האזן, בעריכת שפתיים, בבניית הלב, באימה, ביראה, בענוה, בשמחה, בטהרה, בשמוש חכמים, בדקדוק חברים, בפלפול התלמידים, בישוב, במקרא, במשנה, במעוט סחורה, במעוט דרך ארץ, במעוט תענוג, במעוט שנה, במעוט שיחה, במעוט שחוק, בארך אפים, בלב טוב, באמונת חכמים, בקבלת היסורין, המפיר את מקומו, והשמיח בחלקו, והעושה סיג לדבריו, ואינו מחזיק טובה לעצמו, אהוב, **אוהב את המקום, אוהב את הבריות**

שיחות רב צבי יהודה קוק

אהבת ה' אמיתית כוללת בחובה אף את אהבת הבריות, כמו שנאמר 'אוהב את המקום- אוהב את הבריות'... (אדם שה)אהבת ישראל שלו איתנה יש לו גם אהבת הבריות, בכללן אהבת האנושות כולה ואהבת כל היקום כולו, ומתוך אהבה זו מזדקרת אהבת ישראל הגבוהה בקומתה לאין שיעור

סיפורי צדיקים, ר' שמחה רז עמ' 95

רבי יצחק מוורקא שאל פעם 'מהי הבחינה ליהודי לידע אם הדרך לעבודת השם שהוא הולך בה היא הדרך הנכונה?'
הוא השיב 'הבחינה היא אהבת ישראל. **אם רואים שדרכו בעבודת השם מגבירה בלבו אהבה לבריות, סימן שדרכו היא דרך ישרה.**'

אורות הקודש ג' (עמ' שכז)

מי שחושב בעיני האלהות בטהרתם אינו יכול לשנוא ולבוזת שום יצירה ושום כשרון שבעולם, כאשר בכל מתגלה הפועל האלהי ברומו ותעצומותיו, אלא שלפעמים הוא מרגיש את הזריזות הנמצאת באיזה סעיף, שנתגלם בו ביותר הצד ההעדרי, דהיינו מה שמנתק אותו מהאור והחיים הכלליים של מקור הכל.
ונמצא שהשנאה והבוז היא לא באה על מה שיש באמת בתנועה ובתרבות איזה שתהיה, אלא על מה שלא יש בה, דהיינו על מה שלא השלימה את חק הבנתה והשלמת חייה עד כדי התקשרותה ברגש ובמדע עם המהלך העליון והחודר של התוכן היסודי של המחשבה הרוממה, של האלהות המוחלטה, בגאון עמדתה.

2) אהבת הבריות כבסיס לאהבת ה'

א. דרך להגיע לאהבת ה'

רמב"ם יד החזקה - הלכות יסודי התורה

פרק א

(א) יסוד היסודות ועמוד החכמות **לידע** שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו :

פרק ב

(א) האל הנכבד והנורא הזה מצוה **לאהבו וליראה אותו**

שנאמר ואהבת את ה' אלהיך ונאמר את ה' אלהיך תירא :

(ב) והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו **בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ** מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות כמו שאמר דוד כי אראה שמין מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם :

ספר מגן אברהם על או"ח סימן מו :

בבואו לבה"כ יאמר ואני ברוב חסדך וכו' ובכניסתו יאמר בבית אלהים נהלך ברגש (כתבים)
קודם תפלת שחרית יקבל עליו מ"ע של ואהבת לרעך כמוך [הכוונות]

שערי ההתקשרות (בשם האר"י)

קודם שהאדם יסדר תפילתו בבית הכנסת, מפרשת העקידה ואילך, צריך שיקבל עליו מצות ואהבת לרעך כמוך. ויכוין לאהוב כל א' מבני ישראל כנפשו, כי **ע"ז תעלה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל, ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי.**

משנה מסכת אבות פרק ד

אֵיזְהוּ מְכַבֵּד, הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב), **כִּי מְכַבְּדִי אֶכְבֵּד** וּבִזֵּי יִקְלוּ :

ספר שמות פרק כ

(כג) **וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹתַי עַל מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֲרוֹתְךָ עָלַי :**

מכילתא פרשת בחדש פרשה יא

אשר לא תגלה ערותך עליו... והרי דברים ק"ו ומה אם אבנים שאין בהם דעת לא לרעה ולא לטובה אמר הקדוש ברוך הוא לא תנהג בהן מנהג בזיון **חבריך שהוא בדמותו של מי שאמר והי' העולם דין הוא שלא תנהג בו מנהג בזיון** אשר לא תגלה ערותך עליו :

ספר בראשית פרק ה

(א) **זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמּוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ :**

מדרש רבה בראשית פרשה כד פסקה ז

בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה
ר"ע אומר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה
שלא תאמר הואיל ונתבזיתי יתבזה חברי **עמי** הואיל ונתקללתי יתקלל חברי **עמי**
א"ר תנחומא אם עשית כן דע למי אתה מבזה **בדמות אלהים עשה אותו :**

ספרא פרשת קדושים פרק ד

ואהבת לרעך כמוך רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה.
בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול **מזה :**

ספר השל"ה הקדוש - שער האותיות - אות ב' בריות

כתיב (דברים ו, ה), ואהבת את ה' אלהיך, וכתיב (ויקרא יט, יח), ואהבת לרעך כמוך,
הנה מחוברים אלו שתי אהבות ומתייחדים על ידי אחדותו יתברך,
כי כן אנו מסיימין הבוחר בעמו ישראל באהבה ואוהב עמו ישראל, ואומרים פסוק היחוד
ואחר כך אהבת השם יתברך ואהבת את ה' אלהיך,
גם עשרת הדברות מסיימין אשר לרעך

ב. כהכשר לפתיחות לה'

ספר בראשית פרק ב
(יח) וַיֹּאמֶר יְדֹד אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ :

רש"י על בראשית פרק ב פסוק יח
(יח) לא טוב היות וגו' - (ב"ר) **שלא יאמרו שתי רשויות הן**-
הקב"ה יחיד בעליונים ואין לו זוג וזה בתחתונים ואין לו זוג :

וכפר בעדו ובעד ביתו, רב יחזקאל ויינפלד
והנה בקרא דלא טוב היות האדם לבדו פירש"י וז"ל, שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקב"ה יחיד בעליונים ואין לו זוג, וזה בתחתונים ואין לו זוג. עכ"ל. וכבר נתבאר לנו במקו"א דהרי לכאוי הא דלא טוב היות האדם לבדו מתפרש בפשיטות עפמ"ש [יבמות סג, א] אדם מביא חיטין, וכי חיטין כוסס. פשתן, וכי פשתן לובש. אלא האשה מעמידתו על רגליו ומאירה את עיניו. והרי שמוכן מאד למה לא טוב היות האדם לבדו, ולמ"ל לרש"י שדרכו בפשוטו של מקרא לאתויי עלה מטעמא דשלא יאמרו **שתי רשויות הן?**

אלא דבקרא לא כתיב שלא טוב לאדם היותו לבדו, אלא, לא טוב היות האדם לבדו, והרי דלא בצרכי של האדם עצמו קיימין אלא דבעצם לא טוב הוא שיהי לבדו. מצד כוונת הבריאה לא טוב הוא. והרי עכ"ח דכן הוא, דאילו משום צרכי האדם קאתינן הרי הי' הקב"ה יכול לברא את האדם באופן שלא יהי צריך עזר כנגדו. ועכ"ח דלא משום דהאדם צריך עזר לא טוב לו היותו לבדו, אלא אדרבה כלפי לייא, **משום שלא טוב היות האדם לבדו בראו הקב"ה באופן שיהי זקוק לעזר כנגדו**. אילו היה האדם יחיד בתחתונים שאינו נצרך ואינו נזקק, אילו היה יחיד המסתדר לבדו, הוא היה מסתגר בלבדיות שלו. ברשותו של היחיד בתחתונים לא היה מקום ליחיד בעליונים. הוא היה חווה את עצמו כרשות בפ"ע. שתי רשויות הן.

רק הנזקקות של האדם להשלמה מבחוץ פותחת אותו למה שמעבר לו. רק כאשר ובגלל שהוא לא יכול לבדו, כאשר הוא אינו חווה את עצמו כיחיד בתחתונים, הוא יכול להיחשף לנוכחות של היחיד בעליונים....

האדם יחידי נברא. הוא אמור לשקף את היחיד בעליונים. בצלם דמות תבניתו. חלק אלוה ממעל (איוב לא, ב). אבל במקום להיות מחובר דבוק ומאוחד עם היחיד בעליונים הוא עלול לחיות באשלייה של שתי רשויות, ועל כן נברא באופן שהוא נזקק להשלמה, באופן שהשרוי בלא אשה שרוי בלא טובה (יבמות סב, ב), כך שהוא יהי מוכרח לצאת מה'לבדו' ומאשליית ה'שתי רשויות', ובהיותו 'יחיד בתחתונים' יהיה חווה את האחדות והיותו חלק של היחיד בעליונים'.

ד) יצירת חברות על ידי נתינה

The Autobiography of Benjamin Franklin, page 48

He that has once done you a kindness will be more ready to do you another, than he whom you yourself have obliged.

In his autobiography, Franklin explains how he dealt with the animosity of a rival legislator when he served in the Pennsylvania legislature in the 18th century- 'Having heard that he had in his library a certain very scarce and curious book, I wrote a note to him, expressing my desire of perusing that book, and requesting he would do me the favour of lending it to me for a few days. He sent it immediately, and I returned it in about a week with another note, expressing strongly my sense of the favour. When we next met in the House, he spoke to me (which he had never done before), and with great civility; and he ever after manifested a readiness to serve me on all occasions, so that we became great friends, and our friendship continued to his death.'

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף לב/ב
אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו

מכתב מאלהו חלק א'
כל אדם יתאוהו לבנים... כי ירגיש צורך שיהיה לו את אשר יאהבנו ויטיב לו. אנו רואים בהולכים ערירים, שיכניסו יתומים לביתם והיו להם לבנים, או יקרבו אליהם כלב או שאר בעלי חיים... **כי שורש הנתינה טמון בעומק נפש האדם.** כאן שאלה עומדת לפנינו, האם הנתינה תולדת האהבה, או להיפך, האהבה באה מן הנתינה? הורגלנו לחשב את הנתינה לתולדת האהבה, כי לאשר יאהב האדם, יטיב לו. אבל הסברה השניה היא, כי יאהב האדם פרי מעשיו, בהרגישו אשר חלק מן עצמיותו בהם הוא... כי את עצמו ימצא בהם... **האהבה הזאת היא אשר תבוא בלי ספק מן הנתינה.** ראיתי הורים אשר ראו את כל חמדת חייהם בבנם הקטן, והנה בשעת מלחמה ברחו כולם, והאב נשאר עם בנו בצד אחד והאם בצד שני. כאשר שקטה המלחמה והתוועדו שוב יחד, לא יכלו לתקן את אשר חסר להם בזמנו. אהבת האב ובנו היתה עמוקה מאהבת האם והבן... האב הוא אשר גידל ואימן את הילד תחתיה, זהו אשר חסר לה, האהבה הבאה מן הנתינה עברה כולה אל האב... **כללו של דבר, מה שיתן האדם לזולתו לא יאבד ממנו... זו היא הידבקות אדם לזולתו, אשר נקרא לה אהבה**

מכתב מאלהו, כרך א' קונטרס החסד
אהבה מלשון 'הב' - לתת
ונתן לומר שאהבה = 'אתה הב'

יחד כולם קדושה - סיפורים, ר' שלמה קרליבך, ירושלים, תשס"ג, עמודים 111-116
לפני כמה שנים, אני הולך ליד מלון שלום על יד הירקון בת"א. פתאום, אני רואה אדם, הפנים שלו יפים מאוד, מהודרים, רואים עליו שהוא אדם אציל. הגוף שלו לגמרי שבור. הוא גיבן מארבע רוחות. כל העצמות שלו שבורות. כמעט פחד להסתכל עליו. אבל כשרואים את הפנים שלו רואים שכינה עליו...

כשראיתי אותו, לא יכולתי לעצור בעצמי ואמרתי לו: שלום לך אדוני, והוא ענה לי ממש כמו יהודי פולני מבטן ומלידה ואמר: עליכם שולם. עליכם שולם. מאיפה אתה? - מפיאסצנה.

פיאסצנה... לא ידעתי מה לעשות עם עצמי... שאלתי אותו: אדוני המהולל, תגיד לי ראית פעם את רבנו הקדוש רבי קלונימוס קלמן? והוא אומר לי: האם ראיתי אותו? אני למדתי אצלו חמש שנים. התחלתי ללמוד אצלו כשהייתי בן שש, ולמדתי אצלו עד שהייתי בן אחד עשרה. כשהייתי בן אחד עשרה לקחו אותי לאושוויץ, אבל הייתי כל כך גדול וחזק חשבו שאני בן שבע עשרה. ואל תאמין, עכשיו אני לגמרי שבור מכל המכות שנתנו לי, מכל המכות...

כל עצם מעצמי היא שבורה... כך אני נראה... מה אני יכול להגיד לך... מכל המשפחה שלי לא נשאר אף אחד. אני לבד בעולם...

והוא ממשיך לנקות את הרחוב. הוא מנקה רחובות. מנקה רחובות בקדושה. מי יודע איזה קדושה מביא לעולם בכל יום, כשהוא מנקה את הרחובות...
אני עמדתי משתומם, ואמרתי לו: אדוני, תרשו לי, אתם זוכרים תורה מרבנו הקדוש ר' קלונימוס קלמן?

בהתחלה הוא אמר: מה, אתה חושב שאחרי אוושיץ אפשר לזכור תורות?!
אמרתי לו: כן, בטח. דברי רבנו הקדוש יורדים אל תוך עמקי הנשמה...
הוא מסתכל עלי, זמן רב ואומר לי: שמע, אתה באמת רוצה לשמוע תורה מרבנו הקדוש?
אני רק זוכר שממש התחלתי לבכות. אמרתי: אני נשבע לכם, אני רוצה לשמוע תורה. אני משתוקק עם כל הנשמה שלי...

אבל הוא היה חסיד אמיתי. הוא לא מוסר תורות כשהוא מנקה את הרחובות. הוא הלך, נטל ידיים... נתן קצת מים על הפנים שלו, והתחיל לספר לי...

דע לך, דע לך, כך זה היה כמעט בכל שבת קודש אצל רבנו הקדוש... איך אני יכול לתאר לך את ה"בוא בשלום" אצל רבנו הקדוש. הוא עומד באמצע, וכל הילדים רוקדים מסביבו. "פני שבת נקבלה", איזה פנים היו לרבנו שבת קודש, לא כמו מלאכי השרת, אלא לפעמים יותר יפות... בין הדגים למרק, בין המרק לעוף, רבנו הקדוש אמר תורה על הפרשה. בכל פעם, אחרי שהוא גמר את התורה, כך הוא היה אומר:

דער הייליגר זיסע רבי, אזוי פלעגט ער זאגן:

קינדלך, טייערע קינדלך, טייערע זיסע קינדלך. געדענקט'ע געדענקט'ע. די גרעסטע זאך איז דער וולט איז טון עמעצין אטובה.

(הרבי הקדוש המתוק, כך היה אומר: ילדים, ילדים יקרים, ילדים יקרים מתוקים, זכרו אפוא. זכרו אפוא. הדבר הגדול בעולם הוא לעשות טובה למישהו)...

הייתי באוויץ, שמעתי שמכל המשפחה שלי לא נשאר אף אחד. תאמין לי, רציתי להרוג את עצמי. ואני כבר עושה כל מיני הכנות להרוג את עצמי, ופתאום אני שומע את קולו של הרבי והוא אומר:

קינדלך, טייערע קינדלך, טייערע זיסע קינדלך. געדענקט'ע געדענקט'ע. די גרעסטע זאך איז דער וולט איז טון עמעצין אטובה.

(ילדים, ילדים יקרים, ילדים יקרים מתוקים, זכרו אפוא. זכרו אפוא. הדבר הגדול בעולם הוא לעשות טובה למישהו).

פתאום אני מלא שמחה. ואתה יודע כמה טובות אפשר לעשות בלילה באוויץ? אי אי אי... בכל פינה שוכב על הרצפה יהודי בוכה ואין לו עם מי לדבר. כי מי יש לו כוח לשמוע עוד פעם את הסיפור על אשתו, על הילדים, שהם כבר שם בשמי שמיים...

אז כל הלילה, כל הלילה, ישבתי עם היהודים השבורים. וזה נתן לי כח.

אחרי כמה חודשים אני שוב רוצה להרוג את עצמי, ואני שוב שומע את קולו של הרבי...

דע לך, אני כבר בתל אביב. אני ממש לבד. אין לי אף אדם אחד. אתה יודע כבר כמה פעמים ניסיתי לאבד את עצמי לדעת...

אני כבר בתוך הים, אני כבר כמעט טובע. פתאום אני שומע את קולו של הרבי הקדוש: קינדלך, זיסע טייערע קינדלך. געדענקט'ע. די גרעסטע זאך איז דער וולט איז טון עמעצין אטובה.

(ילדים, ילדים מתוקים יקרים, זכרו אפוא. הדבר הגדול בעולם הוא לעשות טובה למישהו).

הדבר הכי גדול - לעשות טובה למישהו.

מה אגיד לך, אתה יודע כמה טובות אפשר לעשות ברחובות תל אביב?!

אחרי כמה חודשים חזרתי לארץ, בבוקר, זה היה בחנוכה, בבוקר הראשון רצתי לרחוב שעל יד הירקון, למצוא את המנקה הרחובות, הגיבן הקדוש, ולא מצאתי אותו. נכנסתי למלון 'שלום' ושאלתי: איפה המנקה רחובות? איפה הגיבן הקדוש?

אמרו לי: אתה לא יודע? האם לא שמעת שביום שני של חג הסוכות הוא עלה למרומים?...

אתם שומעים כולכם: כשיבוא המשיח, תחיית המתים, הגיבן הקדוש, המנקה רחובות, יחזור לעולם הזה. הוא ינקה את כל הרחובות, מירושלים ועד סוף העולם. ואתם יודעים איך הוא ינקה אותם: הוא יעמוד בראש הגבעה, והוא ילמד את כל העולם כולו:

הדבר הכי גדול בעולם הוא - קינדלך, טייערע קינדלך. די גרעסטע זאך איז דער וולט איז טון עמעצין אטובה. (ילדים, ילדים יקרים, הדבר הגדול בעולם הוא לעשות טובה למישהו).

(ה) אהבה מבוססת בהערכה/לימוד מהאחר

1) איזהו חכם? הלומד מכל אדם

משנה מסכת אבות פרק ד

(א) בן זומא אומר:

איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר (תהלים קיט), מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי. איזהו גבור, הכובש את יצרו, שנאמר (משלי טז), טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר. איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר (תהלים קכח), יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך, בעולם הזה. וטוב לך, לעולם הבא. איזהו מכבד, המכבד את הבירות, שנאמר (שמואל א ב), כי מכבדי אכבד ובזי יקלו:

ספר ירמיה פרק ט

(כב) כה אמר ידוד אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו: (כג) כי אם בזאת יתהלל המתהלל השפל וידע אותי כי אני ידוד עשה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם ידוד:

א. בתוך עולם התורה (גמרות)

1. רב

ספר תהילים פרק א

(א) אשירי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב:
(ב) כי אם בתורת ידוד חפצו ובתורתו יהנה יומם ולילה:
(ג) והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח:

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יט/א

והיה כעץ שתול על פלגי מים אמרי דבי רבי ינאי כעץ שתול ולא כעץ נטוע
כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם

2. חבר

ספר ירמיה פרק נ

(לה) חרב על פשדים נאם ידוד ואל ישבי בבבל ואל שריה ואל חכמיה:
(לו) **חרב אל הבדים ונאלו חרב אל גבוריה וחתו:**

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סג/ב

אמר רבי יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב חרב (על) [אל] הבדים ונאלו?

חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה ולא עוד אלא שמטפשים
כתיב הכא ונאלו וכתוב התם אשר נואלנו ולא עוד אלא שחוטאים שנאמר ואשר חטאנו

ספר ויקרא פרק י

(א) ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו

ויקחו בזה אש וישמו עליה קטרת ויקריבו לפני ידוד אש זרה אשר לא צוה אתם:

מדרש רבה ויקרא פרשה כ פסקה ח

בר קפרא בשם ר' ירמיה בן אלעזר אמר בשביל ד' דברים מתו בניו של אהרן על הקריבה ועל הקרבה
על אש זרה ועל שלא נטלו עצה זה מזה
על הקריבה שנכנסו לפני ולפנים
ועל ההקרבה שהקריבו קרבן שלא נצטוו
על אש זרה אש מבית כירים הכניסו
ועל שלא נטלו עצה זה מזה שנאמר (שם יז) איש מחתתו איש מעצמו עשו שלא נטלו עצה

ספר מלאכי פרק ג

(טז) אֲזַנְדְּבְרוּ יִרְאִי יְדֹדֹד אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ

וַיִּקְשֹׁב יְדֹדֹד וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זָכָרוֹן לִפְנֵי לִירְאִי יְדֹדֹד וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ :

משנה מסכת אבות פרק ג

שְׁנַיִם שְׂוִישְׁבִין וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם דְּבָרֵי תוֹרָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שְׁנַאָמֶר (מלאכי ג), אֲזַנְדְּבְרוּ יִרְאִי יְדֹדֹד אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב יְדֹדֹד וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זָכָרוֹן לִפְנֵי לִירְאִי יְדֹדֹד וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ :

3. תלמיד

ספר משלי פרק ג

(יח) עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר :

תלמוד בבלי מסכת תענית דף ז/א

אמר רב נחמן בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים והיינו דאמר רבי חנינא הרבה למדתי מרבתי ומחברי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולן

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פד/א

נח נפשיה דרבי שמעון בן לקיש והוה קא מצטער רבי יוחנן בתריה טובא אמרו רבנן מאן ליזיל ליתביה לדעתיה ניזיל רבי אלעזר בן פדת דמחדדין שמעתתיה אזל יתיב קמיה כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה תניא דמסייעא לך אמר את כבר לקישא בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפריקנא ליה עשרין וארבעה פרוקי וממילא רווחא שמעתא ואת אמרת תניא דמסייע לך אטו לא ידענא דשפיר קאמינא הוה קא אזיל וקרע מאניה וקא בכי ואמר היכא את בר לקישא היכא את בר לקישא והוה קא צוח עד דשף דעתיה [מיניה] בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה

הגדה של פסח

וְאִפְּלִיזוּ כָּלֵנוּ חֲכָמִים, כָּלֵנוּ נְבוֹנִים, כָּלֵנוּ זָקֵנִים, כָּלֵנוּ יוֹדְעִים אֶת־הַתּוֹרָה, מִצּוֹה עֲלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם.

וְכָל הַמְּרַבֵּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם, הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח...

אמר רבי אלעזר בן עזריה. הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי, שתאמר יציאת מצרים בפילות. עד שדרשה בן זומא. שנאמר: למען תזכר, את יום צאתך מארץ מצרים, כל ימי חיך. ימי חיך הקמים. כל ימי חיך הפילות.

רמב"ם פירוש המשניות - מסכת ברכות פרק א משנה ה

מה שאמר ר"א בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא אמר בן שבעים שנה, כי לא היה בן שבעים אלא צעיר לימים היה, והיה מרבה לשנות וללמוד ולקרות יום ולילה עד אשר תשש כחו, ונזרק בו שיבה וחזר כזקן בן שבעים שנה, והיה התחלת השיבה ברצונו כמו שנתבאר בגמרא, ואמר בענין תמיהה הרי אני, אע"פ שהשתדלתי והתחברתי עם אנשי החכמה, לא זכיתי לדעת הרמז שנרמז בכתוב בחיוב קריאת פרשת ציצית בלילה, עד שדרשה בן זומא

תוספות רי"ד מסכת עירובין דף יג עמוד א

ושונין דבריהן ודברי ב"ש היו שונין הטענות והתשובות שהי' אומר להן ב"ש ומדקדקין בהן ומתוך שמדקדקין בראיותיהן ובראיות של ב"ש עומדין על בורי' של דבר ומכוונין אליבא דהילכתא אבל ב"ש לא הי' משגיחין בדברי ב"ה לדקדק בהן ומתוך כך לא עמדו על בורי' של דבר שלא הי' נראין להן אלא דבריהן :

ספר איוב פרק כח

(יב) וְהַחֲכָמָה מֵאִין תִּמְצָא וְאִי זֶה מְקוֹם בִּינָה :

מדרש תנחומא כי תבא פרק ג

ומה המים אין מתקיימים לא בגרגיות של כסף ולא בגרגיות של זהב אלא בשל חרס כך אין התורה מתקיימת בגסי הרוח אלא במי שדעתו נמוכה עליו ואמר רבי אחא והחכמה מאין תמצא (איוב כח) מהו מאין מאותן שעושין עצמן כאין

ב. מעבר לעולם התורה (רב קוק)

אורות הקודש א': יג (עמ' 17)

כל המחשבות הגיוניות הן, ובקשר סיסטמתי הן נקשרות. גם אותן שאין אנו מכירים בהן כ"א בצבוץ רעיוני לבד, כשנחתור יפה אחרי שרשן נמצא איך שהן משתלשלות ממקור ההגיון. כי כך היא תכונת המחשבה.

וממילא יודעים אנו שאין שום מחשבה בטלה בעולם כלל, אין לך דבר שאין לו מקום, כי כולן ממקור החכמה הן יוצאות. ואם ישנן מחשבות של דופי או של ריקניות, זה הדופי והריקניות הוא רק בסגנון החיצון, אבל כשיורדים עד פנימיותן מוצאים אנו בהן יסודי חיים, כי חכמה מקור חיים. **וכל אדם מלאים הם אוצרות מחשבותיו המון חיים עליונים**, שעתידיים להיות מזדקקים ועומדים חיים וקיימים בפאר מעלה, ליום אשר יבא העולם לתיקונו.

וכל מה שיתעלה האדם יותר, כל מה ששייכותו היא יותר גדולה לתוכן הפנימי של ההויה והחיים, **הרי הוא לוקח מכל מחשבה** בין שהיא שלו, בין שהיא של אחרים, את גרעינה הנצחי, ההגיוני, הטוב, הנובע ממקור החכמה, והולך ומתעלה על ידו, והן מתעלות בו. **איזהו חכם הלומד מכל אדם, בלא שיור כלל.**

מאמרי הראי"ה חלק א' עמ' 76 ("היסוד" גליון ס', כ"ו אלול תרצ"ג)

דומה לנו שהננו מחולקים לשני מחנות תמיד רגילים לצלצל אצלנו בשני השמות המהוים את הקהל שלנו בכלל, והם 'חרדים' ו'חפשים' שמות חדשים אשר מאז לא היו רגילים להיות מתבטאים אצלנו כלל ידענו שאין בני האדם שוים במדרגותיהם, ביחוד במה שנוגע לתוכנם הרוחני, שהוא יסוד החיים, אבל שיהיה שם מוגבל ומיוחד לכך המתאר סיעות ומפלגות, מזה לא ידענו...

וטוב מאד לאדם שיהיה שקוע לחשב חשבון עצמו, ולחטט במומיו הנפשיים ולהביט בעין יפה על אחרים שיוכל באמת להיות שיש במצפונם גם אוצר טוב הסמוי מן העין. והננו צריכים להחליט, כי כוח כמוס של הצעדה לטובה ישנו בכל המחנות ובכל אישי האומה, וביחוד בכל אלה שהערך הכללי של ישראל ותקוותו יקרים להם באיזו מדה שהיא.

נתודע איש אל אחיו בשם ישראל הכללי, לא בשם מפלגתי ומחנתי. נדע, שיש לנו בכל מחנה הרבה מה לתקן והרבה מה לקבל מהאור והטוב זה מזה, ואז תופיע עלינו האורה העליונה הכללית אשר בה נושע תשועת עולמים, ותתקיים בנו התפילה המוקדשת קודש קדשים, שהננו עתידים להביעה בכל כך המית נפש "ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם".

אורות התחיה אות יח

שלשה כחות מתאבקים כעת במחנינו, המלחמה ביניהם נכרת היא ביותר בארץ ישראל, אבל פעולתם היא פעולה נמשכת מחיי האומה בכלל, ושרשיהם קבועים הם בתוך ההכרה החודרת במרחבי רוח האדם.

אומללים נהיה אם את שלשת הכחות הללו, - שהם מוכרחים להאחד אצלנו, לסייע כ"א את חברו ולשכללו, שיבצר כל אחד מהם את הקצוניות שחברו יוכל להביא בצורה מקולקלת, כשלא יסווג דרכו, - **נניח בפזורים, במרידתם זה על זה, ובהחלקם כל אחד למחנה מיוחד, העומדת כצר למחנה השניה, הקודש, האומה, האנושיות**, - אלה הם שלשת התביעות העקריות, שהחיים כולם, שלנו ושל כל אדם, באיזו צורה שהיא, מורכבים מהם. איך שהן מניותיה של ההרכבה הזאת, אם חלק אחד מאלה תופס מקום פחות או יותר עקרי, אצל איזה יחיד או אצל איזה צבור, אבל לא נמצא ולא נוכל למצוא שום צורה קבועה של חיים אנושיים, שלא תהיה מורכבת משלשתם.

ההתמזגות הדרושה של שלשה התביעות הגדולות הללו מוכרחת היא לבא בכל קבוצה, שיש לה תקוה של חיים עתידים, וכשאנו סוקרים בחיינו ורואים אנו, שהכחות הללו, למרות תעודת התמזגותם, הולכים הם ונפרדים, הננו נקראים לבוא להצלה. יסודתו של הפירוד היא בצדדים השליליים שכל כח רואה בחברו, והצדדים השליליים מצד עצמם באמת אינם ראויים לשמם זה, כי בכל כח בודד, ביחוד נפשי, מוכרחים להיות צדדים שליליים, בפרט בהתפשטותו היתרה על חשבונם של כחות אחרים. בזה אין להפליא בין הקודש ובין החול : הכל נכנס תחת קו המדה והכל צריך משקל, "אפילו רוח הקודש ששורה על הנביאים אינה שורה אלא במשקל". אבל הפירוד במקום שצריכים לאחד מביא לזה, שמעט מעט מתרוקן הרוח, ההכרה החיובית, במעמד הכח המיוחד, לפחות, לאותה האישיות או הקבוצה, הולכת ומתחסרת, מפני הצימוק ההולך ומתגבר באותו הכח המיוחד, הבודד בזרוע נגד טבע הרוח להיות מתאחד עם עוד יסודות המשלימים אותו, ותחתיה באה רק הכרה שלילית לפרנס את החיים, וכל בעל כח מיוחד מלא הוא רק מרץ של אש ביחש לשלילתו של הכח האחר או האחרים שאינו חפץ להכירם. ובאופן חיים כאלה המצב נורא, הרוח מתבוקק, עמדת האמת, הכרתה הפנימית יחד עם אהבתה, מתמוטטת והיא הולכת ונעדרת, ע"י מה שנעשית עדרים עדרים.

שלשת הסייעות היותר רשמיות בחיי האומה אצלנו: האחת האורתודוכסית, כמו שרגילים לקראתה, הנושאת את דגל הקודש, טוענת באמץ, בקנאה ובמרירות, בעד התורה והמצוה, האמונה וכל קודש בישראל: השניה היא הלאומית החדשה, הלוחמת בעד כל דבר שהנטיה הלאומית שואפת אליו, שכוללת בקרבה הרבה מהטבעיות הטהורות של נטית אומה, החפצה לחדש את חייה הלאומיים, אחרי שהיו זמן רב עלומים בקרבה מתגרת ידה של הגלות המרה, והרבה ממה שהיא חפצה להכיר לטובה את אשר קלטה מרושם רוחם של עמים אחרים, באותה המדה שהיא מכרת שהיא טובה ונאותה גם לה; השלישית היא הליברלית, שהיתה נושאת את דגל ההשכלה בעבר לא רחוק ועדיין ידה תקיפה בחוגים רחבים, היא אינה מתכנסת בחטיבה הלאומית ודורשת את התוכן האנושי הכללי של ההשכלה, התרבות והמוסר ועוד.

הדבר מובן, שבמצב בריא יש צורך בשלשת הכחות האלה גם יחד, ותמיד צריכים אנו לשאוף לבוא לידי המצב הבריא הזה, אשר שלשת הכחות הללו יחד יהיו שולטים בנו בכל מלואם וטובם, במצב הרמוני מתוקן שאין בו לא חסר ולא יתר, כי הקודש, האומה והאדם, יתדבקו יחד באהבה אצילית ומעשית, ויחד יתועדו היחידים וגם הסייעות, שכל אחד מהם מוצא את כשרונותיו יותר מסוגלים לחלק אחד משלשת החלקים הללו, בידידות הראויה, להכיר בעין יפה כל אחד את התפקיד החיוני של חברו. אז תהיה ההכרה הזאת הולכת ומשתלמת, עד שלא די שיכיר כל אחד את הצד החיובי, שיש בכל כח, לדבר הגון ומקובל וראוי להשתמש בו, גם להטבה הכללית של מזוג הרוח וגם להטבה הפרטית של בסוסו של הכח המיוחד ההוא, שהוא מוצא את עצמו שרוי תחת דגלו, אלא שעוד הלאה ילך, עד שאת התוכן החיובי אשר בצד השלילי של כל כח וכח, ע"פ המדה הנכונה, גם כן יכיר לטוב, וידע שלטובתו של הכח המיוחד, שהוא יותר נוטה אליו, צריך הוא להיות מושפע באיזון מדה גם מהצד השולל, שהכח האחר שולל את הכח הזה החביב שלו הוא, מפני שבשלילתו הוא מעמידו על מדתו הראויה לו ומצילו מהגרעון המסוכן של התוספת וההפרזה, וזוהי העבודה המיוחדת מעבודות הקשות שבמקדש, הקמיצה, "שלא יחסר ושלא יותיר".

וכן כשנסתכל בשכל טוב בתסיסות, שאנו סובלים מהן כ"כ בדורנו, נדע שאך דרך אחד יש לפנינו: שכל אחד, בין יחיד ובין קבוץ, ישים אל לבו את המוסר הזה, ויחד עם ההגנה, שכל אחד קרוא להגין, על אותו הכח המיוחד שהוא מקושר אליו, ע"פ טבע נפשו וע"פ הרגלו וחוכו, ידע איך להשתמש בכחות שהם מוצאים להם מקלטם באנשים אחרים ובסייעות אחרות, למען ישלים את עצמו ואת סיעתו, בין בצד החיובי של הכחות האחרים ובין בחלק הטוב של הצדדים השליליים שלהם, שהם יהיו מאמצים באמת את כחו המיוחד במה שישמרו אותו מקלקלת ההפרזה, הגורמת חלישות כח וטשטוש צורה, באופן זה נוכל לקוות להגיע למצב של חיים הראויים לגוי אחד בארץ. מובן הדבר, כי מה שהכנסנו את הקודש בשדרת שלשת הכחות, שכל אחד צריך לצמצם את עצמו לפעמים כדי להניח מקום לחברו, איננו מובן כי אם בצד הטכני והמעשי של הקודש ובצדדים המחשביים וההרגשיים המתחסיים לזה. אמנם עצם הקודש העליון הרי הוא הנושא הכללי, שהצמצום הזה עצמו אף הוא מכלל עבודתו כמו כל העבודות הבאות לשכלול העולם והחיים בכל המובנים, שכולם הלא את ברכתם מקודש הם נושאים. על כן המחשבה האידיאלית הרוממה, המחשבה האלהית, היא בעצמה באמת חפשית היא מכל צמצומים, והקרבה האלהית היא ממולאה תמיד הרחבה עליונה למעלה מכל גבולים, "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד". ובהתהלך האדם והגוי בנתיבות הצדק המעשיים והמחשביים, הממודדים בגבולם, יבושר שלום לעלות גם כן אל האצילות הרחבה, "מן המצר קראתי יי ענני במרחב יי".

אגרות הראי"ה א, שנד

ואם שאנחנו מתאמצים ללחום בעד אותם הדברים הקרובים לרוחנו, צריכים אנו שלא להיות מכורים בידי רגשותינו, ולדעת שגם לרגשות ההפוכות משלנו יש מקום רחב בעולם. ורעיון זה, אע"פ שלא ימנע אותנו מלהילחם על הקודש והיקר לנו, אבל ימנע אותנו מליפול ברשת הקטנות הזילות והקפדנות

ג. הדגם

ספר ישעיה פרק ו

(א) בשנת מות המלך עזיהו ואראה את אדני ישב על כסא רם ונשא ושליו מלאים את ההיכל :
 (ב) שרפים עמדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פגיו ובשתים יכסה רגליו
 ובשתים יעופף :
 (ג) וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות מלא כל כבודו :

סידור של תפילה סדר קדושה

נקדש את שמך בעולם. פשם שמקדישים אותו בשמי מרום. כפתוב על יד נביאך :
וקרא זה אל זה ואמר :
 קו"ח - קדוש. קדוש. קדוש ידוד צבאות. מלא כל הארץ כבודו :
 חזן - לעמדת ברוך לאמרו :
 קו"ח - ברוך כבוד ידוד ממקומו :
 חזן - ובדברי קדשך פתוב לאמר :
 קו"ח - ימלך ידוד לעולם. אלהיך ציון לדר ודר. הללויה :

תרגום יונתן על ישעיה פרק ו פסוק ג

(ג) **ומקבלין דין מן דין** ואמרין קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכנתיה קדיש על ארעא עובד גבורתיה
 קדיש לעלם ולעלמי עלמאי יי צבאות מליא כל ארעא זיו יקריה :

סדור תפלה - נוסח אשכנז - סדר יוצר

וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמים זה מזה...

סדור תפלה - נוסח אשכנז - סדר הוצאת ספר תורה

ובא לציון גואל וישבי פשע ביעקב. נאם יהוה :
 ואני זאת בריתי. אותם אמר יהוה. רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיה. לא ימוש מפיה ופיה זרעך
 ומפי זרע זרעך. אמר יהוה. מעתה ועד עולם :
 ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. וקרא זה אל זה ואמר :
 קדוש. קדוש. קדוש יהוה צבאות. מלא כל הארץ כבודו :
ומקבלין דין מן דין. ואמרין קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכינתה. קדיש על ארעא עובד גבורתיה.
 קדיש לעלם ולעלמי עלמאי. יהוה צבאות. מליא כל ארעא זיו יקריה :

2) קישור האהבה להערכה

ליקוטי מוהר"ן מהדורא קמא

סימן לד אות ח

וגם צריך כל אדם לדבר עם חברו ביראת שמים, כדי לקבל התעוררות בלבו מהנקודה שיש בחברו יותר ממנו, כמו שכתוב : "ומקבלין דין מן דין". כי בזה הבחינה שיש בחברו יותר ממנו, זאת הבחינה הוא בחינת נקודה. **ושם בהנקודה הזאת, שורה האהבה**
 סימן כז

[א] כי למשך את כל העולם לעבודתו לעבדו שכם אחד, וכולם ישליכו אלילי כספם וזהבם ויתפללו אל השם יתברך לבד זה הדבר נעשה בכל דור ודור לפי השלום שבדור. כי על ידי השלום שיש בין בני האדם, והם חוקרים ומסבירים זה לזה האמת, על ידי זה משליך כל איש את שקר אלילי כספו...
 [ב] ואי אפשר לבוא לבחינת שלום, אלא על ידי הארת פנים

תנא דבי אליהו רבה פרק כח

וכך אמר להם הקב"ה לישראל בני אהובי כלום חסרתי דבר שאבקש מכם ומה אני מבקש מכם אלא שתהיו אהובין זה את זה ותהיו מכבדין זה את זה ותהיו יראים זה מזה

3) האמצעי- ראיית הטוב

משנה מסכת אבות

פרק ב

(ט) אמר להם, צאו וראו איזוהי דרך ישירה שידיבק בה האדם. רבי אליעזר אומר, **עין טובה**

פרק ה

(יט) כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע. **עין טובה**, ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו, אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, שנאמר (משלי ח), להנחיל אהבי יש, ואצותיהם אמלא. אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת, שנאמר (תהלים נה), ואתה אלהים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו מימיהם, ואני אבטח בך:

ספר תהילים פרק לד

(יג) מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב:

(יד) נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה:

(טו) סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפו:

א. בעולם

ספר תהילים פרק צב

(א) מזמור שיר ליום השבת:

(ב) **טוב להודות לידוד ולזמר לשמך עליון:**

ספר דברים פרק כו

(א) והיה כי תבוא אל הארץ אשר יהיה אליהך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה:

(ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר יהיה אליהך נתן לך ושמת בסנא והלכת אל המקום אשר יבחר יהוה אליהך לשכון שמו שם:

(ג) ובאת אל הכהן אשר יהיה בקמים ההם ואמרת אליו הגדתי היום ליהוה אלהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע יהוה לאבותינו לתת לנו:

(יא) ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ידוד אליהך ולביתך אתה וחלוי וחסדך אשר בקרבך:

רש"י על דברים פרק כו פסוק ג

ואמרת אליו - שאינך כפוי טובה:

ספר דברים פרק כח

(נד) האיש הרך בך והענג מאד **תרע עינו באחיו ובאשת חיקו וביתר בניו** אשר יותיר:

(נה) מתת לאחד מהם מבשר בניו אשר לאכל מבלי השאיר לו כל במצור ובמצוק אשר יציק לך איבך בכל שערך:

(נו) הרפה בך והענגה אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ מהתענג ומרד **תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה:**

(מו) תחת אשר לא **עבדת את ידוד אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל:**

(מח) ועבדת את איבך אשר ישלחנו ידוד בך ברעב ובצמא ובגירס ובחסר כל ונתן על ברזל על צוארך עד השמידו אתך:

התוועדות לשביעי של פסח, הרב שבתאי סלביצקי (שליח חב"ד באנטוורפן)

בתוך קרוב אליך פסח תשע"ד http://www.qarov.org/files/Published/qarov_elecha_25.pdf

אחד מחסידי חב"ד כתב לרבי שיש לו בעיה, אין לו פרנסה ועוד כל מיני צרות.

הרבי ענה לו 'שמחתי לשמוע שהתחננת בשעה טובה ומוצלחת, שמחתי לשמוע שיש לך עשרה ילדים, שמחתי

לשמוע שזכית לגור בירושלים עיר הקודש וכו'.

והרבי חתם על המכתב ובסוף ציין- י.ב. - **זה שאתה לא מעריך ולא מודה על מה שהקדוש ברוך הוא נתן לך, זה**

סותם את צינורות השפע.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נד/א

חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך

הצדיק הקדוש רבי זושא מאניפולי זי"ע היה כל ימיו שבע ייסורים וצער.
עני היה מאוד, ולמרות הכל לא פגה השמחה מעל פניו. תמיד היה שרוי בשמחה עילאית כאילו היה העשיר והבריא ביותר עלי אדמות.
עד שמסופר עליו כי המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע נשאל מרב שמעלקה מניקלזבורג וההפלאה (פינחס הלוי איש הורוביץ) להסביר את דברי המשנה "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה"- כיצד ניתן לברך על המאורעות הרעות רח"ל ממש כשם שמברכים על השמחות והאושר? והמגיד שלח את השואל אל רבי זושא לקבל ממנו תשובה.
ותשובת רבי זושא היתה: "אינני מבין כלל את השאלה! והלא מעודי לא הייתי שרוי במצב של 'רעה', רק חסד ה' מסובב אותי תמיד, ולכן אני לא יודע כיצד לברך על ה'רעה'. מציאות של רעה לא מוכרת לי כלל!"

ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן ד

[א] קְשָׁא דְּמֵי יוֹדֵעַ שְׂפָל מְאֻרְעוּתָיו הֵם לְטוֹבָתוֹ, זֹאת הַבְּחִינָה הִיא מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא

Celebrating Life: Finding Happiness in Unexpected Places, Rabbi Jonathan Sacks

Prayers of thanksgiving bring to the foreground what is usually in the background.
They are acts of focused attention on the white paper without which we would not notice the black dot.

Worst Day Ever?

by Chanie Gorkin, Beth Rivkah HS, Bklyn, NY

Today was the absolute worst day ever
And don't try to convince me that
There's something good in every day
Because, when you take a closer look,
The world is a pretty evil place.
Even if
Some goodness does shine through once in a while
Satisfaction and happiness don't last.
And it's not true that
It's all in the mind and heart
Because
True happiness can be attained
Only if one's surroundings are good
It's not true that good exists
I'm sure that you can agree that
The reality
Creates
My attitude
It's all beyond my control
And you'll never in a million years hear me say
Today was a very good day

אורות התשובה פרק ט

א. הרצון הטוב, השורה בנשמה תדיר, מהפך הוא את כל החיים והמציאות לטובה,
ומתוך העין הטובה, שהוא מביט אז על ידה באמיתת המציאות, פועל הוא על המציאות ועל אורחות הסיבוך שבחיים שייצאו מכלל קלקולם

ב. בבני אדם

משנה מסכת אבות פרק א

(ו) יהושע בן פרחיה אומר, עשה לך רב, וקנה לך חבר, והוי דן את כל האדם לכף זכות :

ליקוטי מוהר"ן מהדורא קמא סימן רפב

דע כי צריך לדון את כל אדם לכף זכות, ואפילו מי שהוא רשע גמור, צריך לחפש ולמצא בו איזה מעט טוב, שבאותו המעט אינו רשע, ועל ידי זה שמוצא בו מעט טוב, ודן אותו לכף זכות, על ידי זה מעלה אותו באמת לכף זכות, ויוכל להשיבו בתשובה,

וזה בחינת (תהלים ל"ז): "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו" היינו שהפסוק מזהיר לדון את הכל לכף זכות, ואף על פי שאתה רואה שהוא רשע גמור, אף על פי כן צריך אתה לחפש ולבקש למצא בו מעט טוב ששם אינו רשע וזהו ועוד מעט ואין רשע, שצריך אתה לבקש בו עוד מעט טוב שיש בו עדין, ששם אינו רשע, כי אף על פי שהוא רשע, איך אפשר שאין בו מעט טוב עדין, כי איך אפשר שלא עשה איזה מצוה או דבר טוב מימיו, ועל ידי זה שאתה מוצא בו עוד מעט טוב ששם אינו רשע, ואתה דן אותו לכף זכות, על ידי זה אתה מעלה אותו באמת מכף חובה לכף זכות, עד שישוב בתשובה על ידי זה, וזהו ועוד מעט ואין רשע, על ידי שמוצא בהרשע עוד מעט טוב, ששם אינו רשע, על ידי זה והתבוננת על מקומו ואיננו, היינו כשתתבונן ותסתכל על מקומו ומדרגתו, ואיננו שם על מקומו הראשון, כי על ידי שמוצאין בו עוד מעט טוב, איזה נקודה טובה, ודנין אותו לכף זכות, על ידי זה מוציאין אותו באמת מכף חובה לכף זכות. וזהו והתבוננת על מקומו ואיננו כנ"ל, והבן :

וכן צריך האדם למצא גם בעצמו, כי זה ידוע שצריך האדם לזהר מאד להיות בשמחה תמיד, ולהרחיק העצבות מאד מאד

סדור תפלה - נוסח ספרד - סדר הנחת תפילין

ותצילנו מקנאת איש מרעהו ולא יעלה קנאת אדם על לבנו ולא קנאתנו על אחרים, אדרבה, **תן בלבנו שונאה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם**, ושיגבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך, ואל יעלה שום שנאה מאחד על חברו חלילה :

ותחזק התקשרותנו באהבה אליך, כאשר גלוי וידוע לפניך. שיהא הפל נחת רוח אליך, וזה עקר פונתנו. ואם אין לנו שכל לכון את לבבנו אליך, אתה תלמדנו אשר נדע באמת פונת רצונך הטוב : ועל כל זאת מתחננים אנחנו לפניך אל מלא רחמים שתקבל את תפילתנו ברחמים ובכרון, אמן כן יהי רצון :

(ו) קבלת האחר

משנה מסכת אבות

פרק א

(טו) שְׁמַאי אוֹמֵר... וְהוּא מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֶבֶר פָּנִים יָפוֹת :

פרק ג

(יב) רַבִּי יִשְׁמְעֵאל אוֹמֵר, הָיוּ קָל לְרֹאשׁ וְנוֹחַ לְתַשְׁחֶרֶת, וְהוּא מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּשִׂמְחָה :

פרק ד

(טו) רַבִּי מִתִּינָא בֶן חֲרָשׁ אוֹמֵר, הָיוּ מְקַדִּים בְּשָׁלוֹם כָּל אָדָם...

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף כח/א

אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריאות שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים משלות כובסין משלות שועלים דבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבה לקיים מה שנאמר להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יז/א

מרגלא בפומיה דאביי לעולם יהא אדם ערום ביראה מענה רך משיב חמה ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפילו עם נכרי בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ויהא מקובל על הבריות אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק

הרב עדיו אבן ישראל, קרוב אליך גילוי 26

מישהו שאני מכיר סיפר לי שהוא פגש מישהוא במכולת, יהודי מרוסיה. הוא אמר לו כמה מילים, ואז הוא הזמין את עצמו לבית של היהודי מרוסיה, והגיע אליו עם אשתו. התברר שהיהודי נשוי. העולם מרוסיה אמרו לאורחיהם - 'אנחנו חיים פה חמש שנים. במה ששייך לפרנסה- הסתדרנו, לשנינו יש עבודה, אבל אתם האנשים הראשונים שבאים לבקר אותנו. החבר סיפר לי שזה היה באמת נוגע ללב. היה לזוג הזה בן, בחור גדול אבל עם פיגור. כשהוא ראה את האורחים הוא מחא כפיים בשמחה, הוא אמר - 'אבא, אבא, גם לנו יש קרובי משפחה'.

ספר משלי פרק כז

(יט) כְּפִיִּים הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם :

רש"י משלי פרק כז פסוק יט

(יט) כמים - הללו הפנים שאתה מראה לתוכן הן מראות לך.

כן לב האדם לאדם - חברו לפי מה שאדם יודע שחבירו אוהבו כן הוא מראה לו פנים :

ליקוטי מוהר"ן מהדורא קמא סימן כז

[א] כי למשך את כל העולם לעבודתו לעבדו שכם אחד, וכולם ישליכו אלילי כספם וזהבם ויתפללו אל השם יתברך לבד זה הדבר נעשה בכל דור ודור לפי השלום שבדור. כי על ידי השלום שיש בין בני האדם, והם חוקרים ומסבירים זה לזה האמת, על ידי זה משליך כל איש את שקר אלילי כספו... אות ב

[ב] ואי אפשר לבוא לבחינת שלום, אלא על ידי הארת פנים